

EL POBLAMENT DE VALLHONESTA DELS ANYS 1750-1775: venda de masos deshabitats, aposentos i la construcció d'un molí fariner

Jordi Suades i Marigot

*Sant Vicenç de Castellet és un municipi que es formà en el segle passat.
L'expansió econòmica del segle XVIII afectà també les parròquies que fins aleshores
havien restat deshabitades pràcticament. Aquest treball pretén mostrar com es poblà
una petita parròquia del municipi de St. Vicenç de Castellet: St. Pere de Vallhonestà.*

Marc geogràfic-històric.

Vallhonestà forma part del terme municipal de Sant Vicenç de Castellet, per annexió que tingué lloc durant la dècada del 1840-1850. A principis del segle XVIII estava sota la jurisdicció dels Aymerich, però, més tard, per aliança matrimonial passà als Pignatelli. Eclesiàsticament, al segle XVIII, Sant Pere de Vallhonestà era sufragània de Sant Vicenç de Castellbell, fins que el 1870 per un arranjament parroquial passaria a ser-ho de Sant Vicenç de Castellet.

Cap el 1750 sembla que a la barriada, és a dir, a l'agrupació de cases que hi ha a l'altre vessant de l'ermita de Vallhonestà sols hi havia un mas habitat, cal Forns; per altra part, una mica més enllà, segons el viatger Francisco de Zamora, hi havia la rectoria. En el seu «*Diario de los viajes hechos en Cataluña*», ens esmenta el dia tretze de setembre de 1788: «*Dejando el camino de Manresa junto a una ermita (es refereix a la de l'Hostal de Sant Jaume) tomamos a la izquierda para ir al pueblo de Vallhonestà, cuya rectoría (segurament es tracta de cal Campaner) está en una colina. Hay muchas viñas y muy mal camino*» (2).

Però dins el mateix terme, fora de la barriada, cal constatar que hi havia d'una manera dispersa tot un conjunt de masos, de grans dimensions, tots habitats: cal Marçet, Sant Jaume, cal Serra, cal Vinyes i cal Serracanta.

A la barriada hi havia un mas deshabitat de propietat del mas Forns i terres del mas Serracanta i Sant Jaume. Sobre un altre mas deshabitat, el casalot can Toni, del mas Serracanta, en desconeixem pel moment si es trobava entre aquesta petita agrupació de cases o als afores. També surten documentats dos aposentos o habitacions del mas Forns.

El poblament.

Fent una anàlisi de protocols, s'observa que els pobladors procedeixen sobretot de les cases de pagès de les rodalies (Rocafort, Santa Maria de Viladorris, Vacarisses) i de les cases de pagès del terme.

La primera notícia que coneixem sobre aquest problema correspon a l'any 1751, quan un aposento del mas Forns passà a ser habitat pel fill Josep Forns, casat feia poc, i era venut per 50 lliures moneda barcelonesa (3). Després, al 1759,

El primer fenomen que sobresurt en l'anàlisi del segle XVIII català en el seu conjunt és el creixement important de la població. El creixement demogràfic serà alhora motor i efecte de l'arrencada econòmica (1).

D'acord amb aquest fet, constatable a diversos llocs de Catalunya, en aquest escrit s'intenta plantejar que Vallhonestà entre el 1751-1775 s'anà poblant d'una manera considerable, fins al punt que dos «*aposentos*», «*un casalot*» i «*un tros o part de casa*» passaren a ésser habitats.

Posteriorment, a la primera meitat del segle XIX, no havent-hi més masos deshabitats, els nouvinguts compren terres on hi edificaran els seus masos. Tot això, alhora, va lligat amb una rompuda de terres o desboscament per plantar-hi vinya.

el casalot cal Toni, de propietat del mas Serracanta, era venut a Anton Pons, segons el document, pagès del terme, per dues-centes lliures (4). Més tard, el 1765, un altre aposento del Forns era venut a Francesc Moranes, pagès del terme de Rocafort, per vint-i-cinc lliures (5). I finalment, el 1774, un altre mas deshabitat de cal Forns, anomenat «*tros o part de casa*», era venut a Ramon Martí, de santa Maria de Viladordis, per 100 lliures (6).

Les vendes que feia el mas Forns estaven a carta gràcia, és a dir, al contracte de compra-venda hi havia un pacte accessori amb el qual el venedor es reserva el dret de tornar a adquirir el mas o l'estança i les seves terres, si tornava els diners. Popularment aquest contracte era conegut també com a empenyorament (7).

El temps de duració d'aquests contractes és de dues modalitats: a) «*de redimir dins sinch anis duradors del die present en avant*», com és el cas de l'aposeno que es compra el 1765; b) a qualsevol temps, com la finca venuda el 1774.

En canvi la venda del mas deshabitat, can Toni, era perpètua. Hi havia, per tant, una pèrdua absoluta de la propietat. El seu preu de dues-centes lliures, era per «*lluir i quitar*» cinquanta lliures d'un censal de cent cinquanta lliures, que junts Valentí Vilaseca de Buades i Valentí de Sanjoan de Baix satisfieien el 27 de setembre al convent la Mare de Déu del Carme; un censal de 100 lliures a l'església parroquial de Castellgalí; i un de 50 lliures als hereus de Jaume Font de Sirarenchs.

Els documents de l'època anomenen i defineixen aquestes estances i masos de la següent manera: la venuda el 1751 com «*un aposento de la casa que nosaltres posehim en dit terme de Vallhonest, so es un dels aposentos que son a la part de solixent que trau finestra sobre el corral y es lo del mig de las tres que trauen porta a la sala de la mateixa casa*»; el del 1759 «*casalot, que ja per temps y avia*

agut casa edificada»; la del 1765 «*aposeno que es a lo mig dels tres (...) y lo trosseig de dita casa per entrar a hi aposento, que es a la part de migdia dita casa, foch a la cuyna y puesto en ella per courer lo menjar, escalfarse y aygua del pou*»; el del 1774 «*un tros o part de casa, que concisteix en una cuyneta y un quarto, que son a la part de solixent, é immediat a un portaix exterior se troba per entrar, a la tal cuyneta, que es part de la habitació de la casa que tinch u possehesch*».

Els termes emprats per la casa i dues estances de cal Forns, «*tros o part de casa*» i «*aposeno*» que vol dir actualment una petita habitació, així com la seva descripció, ens reflecteixen que eren de reduïdes dimensions. S'hi destaca d'una manera singular la cuina, indret on s'hi cou el menjar i per escalfar-s'hi a l'hivern. Sembla que sigui la part més important i imprescindible de la casa, per l'atenció en descriure-la o en mencionar-la. Així, per exemple, entre els drets del comprador Josep Forns el 1751 se'ns cita que tindrà «*lloch en la cuyna per courer lo menjar*».

Una altra necessitat a més de tenir un lloc per coure el menjar era proveir-se d'aigua, potser perquè no era massa abundosa. Així, quan es descriu l'estança que es compra el

Vista del campanar de St. Pere de Vallhonest.

1765 es creu important especificar que té un pou d'aigua. En altres dos contractes de compra-venda també és palès aquest fet: en el de la compra de cal Toni, el 1759, es dóna pas als compradors i el seus per l'heretat Serracanta per anar a cercar aigua al torrent i a la font; en el del 1774 s'esmenta que el comprador podrà valer-se de l'aigua de la bassa que és immediata a la casa Forns.

Aquests masos i estances es venen junt una petita porció de terreny qualificada com «*bossí*» o «*pessa de terra*»: el del 1751 de mig quartà; can Toni junt una terra erma d'una quartera i mitja; l'aposeno del 1765 junt un quartà d'horta; el mas del 1774 junt un «*tros de terra o Fexa per ferne hort de tinguda un quartà i mig de sembradura*». Aquestes porcions de terra per conrear són veritablement molt reduïdes.

En l'amillament de Sant Vicenç de Castellet, de l'any 1862, hi descobrim que els petits masos de la barriada de Vallhonest són aparcers dels grans masos, que tenen unes grans extensions de terres (8). Fins el punt que un petit propietari a més de conrear la

La zona estudiada combina conreus de secà i bosc.

seva finca és aparcer de dos o inclús més grans propietaris. És un tipus d'estructura agrària que caldria veure i estudiar, si es compleix a Vallhonestà, a la segona meitat del s. XVIII. No obstant, sembla a nivell d'hipòtesi, mentre no s'analitzi la documentació pertinent, que aquests masos o estances no són autosuficients amb les seves pròpies terres i potser cultiven o es veuen obligats a conrear més terres.

Haurien arribat a aquesta segona meitat del segle XVIII en estat deplorable, en no ésser habitats des de feia temps, essent necessari fer-hi unes reparacions generals a l'edificació. Ho trobem reflectit a la documentació indirectament: en el contracte de venda de l'aposeno del 1751 s'especifica que «en cas de vos quitem dit aposento y pessa de terra vos pagarem lo que foren constar haver gastat per rehedificar aquella»; i en la venda de cal Toni es diu que podria reedificar casa i

que «me reservo que en cas de venda de dita terra y de la casa que es redificara (fet que es dóna ja per suposat) enlo casalot que es en ella, preu per preu (...) deura(...) firmar la venda a mi y els meus primer que ningun altre».

Per altra part cal esmentar que els dos masos deshabitats existents en aquell moment, només el casalot de can Toni conservava el seu antropònim d'origen antic, que encara trobem el 1860 en el

«Nomenclator». L'altre anomenat «tros o part de casa», en posseir-lo la família de Ramon Martí fins cap el 1860 (9), seria anomenat fins els nostres dies cal Martí, encara que avui hi viu la família Ambrós.

El Molí Fariner.

A més dels dos masos deshabitats, cal precisar que a l'any 1755, Isidre Codul de Vacarisses, comprava unes terres al mas Marcet, tocant al riu Llobregat, per construir-hi un molí fariner que utilitzava com a força motriu les aigües de l'esmentat riu (10). Les recolliria mitjançant un canal al paratge anomenat Pont de Vilomara. Dita venda es feia sota unes obligacions que el moliner havia de complir: havia de moldre per a Josep Marcet (del mas Marcet) i els seus tot el blat i altres grans i llegums que consumia a la seva casa; i que si en comptes de construir el molí, edificava un altre edifici per «fabricar altres productes» llavors hauria de pagar-li el que costaria «de haver d'anar a altres molins a moldre lo blat, grans y llegums que tindre de menester». Aquest molí, almenys, no funcionava cap el 1845 i de l'edifici avui només es mantenen les seves parets de disposicions circulars.

El despoblament rural es fa palès dia a dia en l'esfondrament de les masies.

Conclusions.

És molt probable que els dos masos deshabitats haurien romàs rònecs, a conseqüència de la Pesta Negra que assolà tot Catalunya al segle XIV i provocà el despoblament del camp. Alguns pagesos benestants van poder aprofitar la conjuntura per assolir un nivell de vida encara més alt, amb l'augment de les seves terres a costa dels masos deshabitats (11). És el cas del mas Forns que a l'entrada de la segona meitat del segle XVIII encara posseeix, amb seguretat, un mas rònic, així com el mas Serracanta que té el mas can Toni, que passaria a diferents propietaris al llarg del segle XVIII i XIX.

A Vallhonesta la despoblació fou considerable.

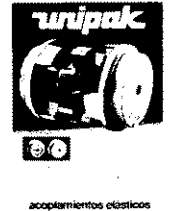
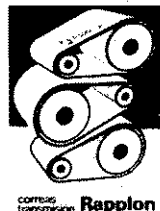
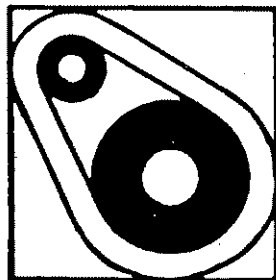
Si valorem el cens de 1375, on s'esmenta que consta de 13 focs i el de l'any 1553, quan té 4 focs. Considerant cada foc habitat per una mitjana de 4,5 habitants tindríem que al 1375 hi havia uns 59 habitants, mentre que el 1553 uns 18, és a dir, hi hauria una pèrdua d'uns dos terços de la població. El cens de 1716 ja ens indica una re-

cuperació, car té 7 focs. El 1787 compta amb 57 habitants, el 1842 amb 17 veïns i 100 habitants. A la segona meitat del segle XIX té un nombre estable d'unitats familiars, entre 19 i 20, que ja no es veuria augmentat. I al segle XX es va despoblant, per migració dels seus habitants, fins el punt que a Vallhonesta, avui, sols hi viuen permanentment dues famílies.

NOTES

- (1) Vegi's NADAL I FARRERAS, Joaquim. *Conèixer la Història de Catalunya: Del segle XVI al XVIII*. Vol. 3. Barcelona, Vicens-Vives, 1983. p. 138.
- (2) ZAMORA, Francisco. *Diario de los Viajes hechos en Catalunya* p. 48.
- (3) AHPM 2031 - Not. Ratllat i Fargas (Manual 1751), folis 340-341, 1-IX-1751.
- (4) AHPM 2039 - *Ibidem* (Manual 1759), folis 7-8, 1-I-1759.
- (5) AHPM 2045 - *Ibidem* (Manual 1765), folis 139-140, 27-V-1765.
- (6) AHPM 2054 - *Ibidem* (Manual 1774), foli 2 26-XII-1774.
- (7) FERRER I ALOS, Llorenç. *Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s.XVIII)*. A *Estudis d'Història Agrària*, Vol. 4, p. 115.
- (8) És el cas del mas Vallhonesta el 1862, també anomenat Serracanta. Cultivava directament 8 quartans de cereals 2^a, 4 quarteres 8 quartans cereals 3era. 1Q. vinya 2^a i 11Q. 6q. de 3era. Les altres terres de vinya eren cedides a aparceria: 11Q. 2q. de 3era. a Rafael Casajuana; 1Q 6q. de 2^a i 10Q. 8q. de 3era. classe a Jacinto Casajuana; 1Q. de 2^a i 2Q. 6q. de 3era. a José Diars; 2Q. 3q. a Martín Gimeas; 6Q. a José Gras; 5Q. 3era. a Juan Orpina; 6q. 2^a i 7Q. 3era. a Juan Plans; 2Q. 2^a i 1Q 2era a Francisco Puig; 4Q. de 3era. a Maria Puchet; 1Q de 3era. a Agustí Riera; 2Q. 6q. 2^a i 7Q. 8q. de 3era. a Juan Riera; 3Q. de 3era. a Jaime Ribera; 5Q. 2^a i 7Q. 8q. 3era. a Juan Sala; 1Q. de 2^a i 4Q 3era. a Francisco Serra; 4Q. 3era. a Pedro Torres; 6q. 1era. 3Q. 2^a, 1Q. 6q. 3era. a Francisco Vilaseca. (Lligall 98 de l'Arxiu Municipal de Sant Vicenç de Castellet).
- (9) El 29 de juny de 1860, Josep Martí de Manresa, fill d'Isidre, finat el setembre del 1859, ven aquest mas a l'hereu del mas Forns, Joan Pla i Solà (Not. Ignacio Puig 1860, foli 259).
- (10) AHPM 2035 - Ratllat i Fargas (Manual 1755), foli 63-65, 16-II-1755.
- (11) BATLLE, Carme. *Conèixer la Història de Catalunya: Del segle XIII al XV* - Vol. 2. Barcelona, Vicens-Vives, 1983. p. 147.

Jordi Suades i Marigot
Estudiant d'Història de l'Art

C.I. CASADESÚS[®] S A

Crta. Cardona, 6
Tel. (93) 872 13 33
08240 MANRESA (Barcelona)

Casanova, 75
Tel. (93) 253 88 07
08011 BARCELONA (España)